

מספר הקורס: 1020008

שם הקורס: חיבורי יסוד בתרבות הודו הקלאסית - מבריאית העולם ועד להבנה עצמית גואלת |
שם הקורס באנגלית: Essential Texts of Classical India–World Creation to Liberating
Self-understanding I

שנה"ל: תשפ"ב

שם המרצה: ד"ר נעמה שלום

שם תכנית הלימודים: התכנית ללימודים הומניסטיים

סיווג הקורס: שיעור

נקודות זכות אקדמיות: 2 נ"ז

משך והיקף הקורס: סמסטר א', 2 ש"ס

דרישות קדם: ספרות המערב I, מבוא למקרא, מבוא לתולדות המערב והמזרח התיכון I: משחר

האנושות ועד לעליית האוניברסיטאות

מועד שעת הקבלה: יום ב' 15:00-16:00

פרטי קשר של המרצה: naamas@shalem.ac.il

תיאור הקורס

בעיני רבים במערב נחשבת התרבות ההודית כ"זר המוחלט" וכ"אחר האולטימטיבי". נדמה כי המרחק הגאוגרפי נושא עמו גם מרחק מנטאלי – החל בתפיסת האלוהות ופנתאון האלים והאלות ההודי המפואר, דרך אידיאל החיים הראויים, וכלה בתפיסת העצמי. לאחרות זו יש משום יכולת הפרייה יוצאת דופן, ומכוחה לשפוך אור על מצב האדם הפרטי בשעה שלמסריה האוניברסאליים כוח כבידה ייחודי.

הקורס בנוי מחטיבות לימוד המאורגנות לרוב על פי סדר הופעתן הכרונולוגי. כל חטיבה תילמד בשני חלקים. החלק הראשון יוקדש למבוא תיאורטי ואינפורמטיבי על אודות נושא החקירה באמצעות עיון בספרות משנית. החלק השני יוקדש לקריאה קרובה של טקסטים מתורגמים מן המקור.

חלקו הראשון של הקורס (אותו ניתן לקחת באופן עצמאי) יינתן בסמסטר א' וחלקו השני יינתן בסמסטר ב'.

מטרות הקורס

מטרת הקורס לפענח חלק מהמסתורין הגלום בהודו הקלאסית בעזרת חיבורי המופת שיצרה. מבעד לקריאה קרובה ועיון מעמיק במסורות טקסטואליות מרכזיות נתוודע לתרבות, לספרות, להיסטוריה, לפילוסופיה, למסורות הדתיות ולאופקי המחשבה של הציוויליזציה ההודית. נדון במושגים מרכזיים בתרבות הודו, נכיר גיבורים, אלות ואלים חשובים, ונתוודע לתורות השחרור ההודיות השואפות לגאולה מן הסבל האנושי. נערוך קריאה צמודה בהמנוני בריאה בודות; נדון בגילוי העצמי (אָטְמָן), ובידיעה גואלת בספרות האופנישדות; נכיר את תורת הבוֹדְהָה ומסורת הבודהיזם; נתוודע לתורת היוֹגָה הקלאסית; ל"שירת-האל" בִּבְהַגְוֹד-גִּיטָא; ולכתבי מְהָאטְמָה גְנְדְהִי בעת המודרנית שמקיים דו-שיח מעניין עם המסורות העתיקות הללו. עם סיום הקורס הסטודנטים יכירו היטב את מושגי היסוד, והבסיס התרבותי, הספרותי וההגותי של הציוויליזציה ההודית, וירכשו מיומנויות מחשבתיות, אינטלקטואליות ומחקריות מגוונות.

חובות הקורס

עבודה מסכמת (המטלה מורכבת משאלה אחת העוסקת בחומרי הקורס, והיקפה עד 8 עמודים):
100%

ציון עובר בקורס: 60

פירוט השיעורים והנושאים הנלמדים:

העולם הַיְדִי

החטיבה תעסוק בחיבורי ההתגלות (שְׁרוּטִי), המהווים את השיכבה הטקסטואלית הקדומה ביותר של הודו הקלאסית, הַיְדוּת (1500 לפנה"ס, לערך). נקרא מספר המנונות בריאה מן הַיְדוּת ונחקור את מושג ההתחלה. נתוודע אל האלים הַיְדִיים העיקריים ונדון בנוכחות המשמעותית של הכוח היוצר של הקורבן והצליל בציוויליזציה הַיְדִית הקדומה.

שיעור 1 – שיעור מבוא: הצגת הקורס ומטרותיו, מבוא לעולם ההודי ולזרותו החיונית

שיעור 2 – הקדמה לעולם הַיְדִי הקדום ודין בתימות מרכזיות בודות

קריאת חובה: יוחנן גרינשפון, הינדואיזם; מבוא קצר, הוצאת מפה ואוניברסיטת תל אביב, 2005, פרקים ב'-ג', עמ' 17-31.

שיעור 3: המנונות בריאה בודות – הכוח היוצר של הקורבן

קריאת חובה: המנון הבריאה (ריג-נדה 10.129 - במקראה); המנון לאדם (פורושה-סוקטה, ריג-נדה 10.90 - במקראה)

שיעור 4: המנונות בריאה בנדות – הכוח היוצר של הצליל והידיעה
קריאת חובה: המאבק בין האלים והאנטי-אלים (אינדרה וורטרה, ריג-נדה 1.32 - במקראה); המנונות לאלת הלשון (המנונות לואץ', ריג-נדה 10.71; 10:125 - במקראה).

שיעור 5: סיפורי בריאה בבראהמנות
קריאת חובה: קורבן הראש של וישנו (שטפטה-בראהמנה 14.1-26, במקראה).
קריאה מומלצת: דוד שולמן, פרקים בשירה ההודית, ההוצאה לאור של משרד הביטחון, 1986, פרקים א'-ב', עמ' 9-26.

שיעור 6: המעבר בין התרבות הודית לאופנישדית, על כוחה של הידיעה המשחררת
קריאת חובה: שונהשפה, הנער שהועלה כקורבן (איטריה-בראהמנה 7.13-18, במקראה).
קריאה מומלצת:

T. J. Hopkins, *The Hindu Religious Tradition*, Duxbury Press, 1971, pp. 3-35.

ספרות האופנישדות

החטיבה תעסוק בשיכבה הטקסטואלית החותמת את חיבורי ההתגלות (שרוטי) - ספרות האופנישדות (700-800 לפנה"ס, לערך) - הנושאת את הפילוסופיה האחדותית של האדניטה-נדאנטה. נדון בגילוי העצמי (אטמן) ע"פ הספרות האופנישדית, בזיקות המתקיימות בספרות זו בין משבר ידיעה גואלת (וידיא, מושג הידיעה האופנישדית), במשוואה האופנישדית המכוננת שבין היסוד האוניברסאלי של המוחלט (ברמהן) והיסוד האינדיבידואלי של המוחלט (העצמי הטהור-אטמן), במושג השחרור (מוקשה) מגלגל המיתות והלידות (הסמסארה), במתח בין חי הכפר לשימון, במושג הנטישה, ובשבר שהתגלע בציוויליזציה ההודית במאה ה-7 לפנה"ס בין העולם הודי הקודם לתרבות החתרנית של האופנישדות.

שיעור 7: מבוא לצמיחת ספרות האופנישדות
קריאת חובה: צחי פרידמן, האופנישדות והברהמנות: מבחר ההגות והמיתולוגיה של הודו הקדומה, הוצ' כרמל, 2014, "מבוא", עמ' 13-69

שיעור 8: האטמן וגילוי

קריאת חובה: מיתוס העצמי בלבד (בְּרֵה־אֲרִיִּיקָה אוֹפְנִישָׁד 1.4, במקראה); יוחנן גרינשפון, הינדואיזם: מבוא קצר, הוצאת מפה ואוניברסיטת תל אביב, 2005, פרק ה': "גילוי העצמי על פי האופנישדות", עמ' 40-50.

שיעור 9: מורים ותלמידים

קריאת חובה: סיפור אינְדְרָה ווִירוֹצ'נָה (צ'הֲנְדוֹגְיָה-אוֹפְנִישָׁד 8, במקראה).

קריאה מומלצת:

Patrick Olivelle (trans.), *Upaniṣads*, Oxford University Press, New Delhi, 2008, "Introduction", pp. xxiii-lvi.

שיעור 10: חניכה אופנישדית (I)

קריאת חובה: האב אודאלקה ארוני מחנך את בנו שוֹטְקָטוּ (צ'הֲנְדוֹגְיָה-אוֹפְנִישָׁד 6, פרידמן, עמ' 225-235/במקראה).

שיעור 11: חניכה אופנישדית (II)

קריאת חובה: האב אודאלקה ארוני מחנך את בנו שוֹטְקָטוּ (צ'הֲנְדוֹגְיָה-אוֹפְנִישָׁד 6, פרידמן, עמ' 225-235/במקראה).

T. J. Hopkins, *The Hindu Religious Tradition*, Duxbury Press, 1971, Chap. 3 – "The Upaniṣads", pp. 36-51.

שיעור 12: על ערך הנטישה (סְנִיאָסָה) - I

קריאת חובה: מתוך צחי פרידמן, האופנישדות והברהמנות: מבחר ההגות והמיתולוגיה של הודו הקדומה: פרידת הבעל יאג'נולקיה מאישתו מאיטריי (בְּרֵה־אֲרִיִּיקָה אוֹפְנִישָׁד 4.5, במקראה).

שיעור 13: על ערך הנטישה (סְנִיאָסָה) - II

קריאת חובה:

Patrick Olivelle, *Samnyāsa Upaniṣad: Hindu Scriptures on Asceticism and Renunciation*, OUP, 1992, Ch. 2 "Renunciation and Society", pp. 19-57.

קריאה מומלצת כללית להרחבת הדעת

אידו טל, יובל, בודהיזם: מבוא קצר, תל אביב: מפה ואוניברסיטת תל אביב, 2006.

ארבל, קרן, **דברי הבודהה; תרגומים מתוך הכתבים הבודהיסטיים המוקדמים**, תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, הוצאת חיים רובין, תשע"ז-2017.

ארן, לידיה, **בודהיזם**, תל אביב: דביר, 1993.

גמליאל, אופירה, **שיוה ביער האורנים: סיפורים מהמיתולוגיה ההודית**, ירושלים: כתר, 1999.

גמליאל, אופירה, **יוגים, מלכים ונשים שמיימיות**, ירושלים: כתר, 2001.

גנדהי, מ. ק., **אוטוביוגרפיה או סיפור ניסוי עם האמת**, תרגום: ינץ לוי, תל אביב: אסיה, 2005.

גרינשפון, יוחנן, **דממה וחירות ביוגה הקלאסית**, תל אביב: משרד הביטחון, מודן, 2002.

גרינשפון, יוחנן, **על כוח ואי-אלימות: חייו ומשנתו של מהאטמה גנדהי**, תל אביב: משרד הביטחון, 2005.

גרינשפון, יוחנן, **הינדואיזם; מבוא קצר**, תל אביב: מפה ואוניברסיטת תל אביב, 2005.

מודי, ריימונד, **החיים שאחרי החיים**, בן שמן: הוצאת מודן, 2002.

פטר, עמרם, **המיתולוגיה ההודית**, תל אביב: מפה, 2001.

פטר, עמרם, **מזמורים מן הריג-ודה**, ירושלים: כרמל, 2006.

פרידמן, צחי, **האופנישדות והברהמנות: מבחר ההגות והמיתולוגיה של הודו הקדומה**, ירושלים: כרמל, 2014.

קאריתרס, מייקל, **בודהה**, תל אביב: דביר, 1988.

קרליבך, עזריאל, **הודו, יומן דרכים**, תל-אביב: ספריית מעריב, תשט"ז.

רז, יעקב, **זן בודהיזם – פילוסופיה ואסתטיקה**, תל אביב: משרד הביטחון, 2011.

שולמן, אביתר, **שירת השורש של דרך האמצע מאת נאגרג'ונה**, ירושלים: כרמל, 2010.

שולמן, דוד, **פרקים בשירה ההודית**, תל אביב: משרד הביטחון, 1986.

תיאודור, איתמר, **הבהגווד גיטא**, ירושלים: כרמל, 2002.

Baba, Bangali (trans.), *Yogasūtra of Patañjali with the Commentary of Vyāsa*, Motilal Banarsidas, Delhi, 1999.

Basham, Arthur L., *The Wonder that was India*, London: Pan Macmillan, 2004 (first published: 1954).

Bryant, Edwin F., and Laurie L. Patton (eds.), *The Indo-Aryan Controversy: Evidence and Inference in Indian History*, London: Routledge, 2005.

Buswell, Robert E. (ed.), *Encyclopaedia of Buddhism*, vol. I, New York: Macmillan Reference, 2004.

Cohen, Signe, *The Upaniṣads: A Complete Guide*, Oxford and New York: Routledge, 2018.

Conze, Edward (trans.), *Buddhist Scriptures*, Penguin Classics, 1959.

Cush, Denise, Catherine Robinson, and Michael York, (eds.), *Encyclopedia of Hinduism*, London: Routledge, 2008.

Doniger, Wendy (trans.), *Hindu Myths*, Penguin Classics, 2004.

Doniger, Wendy (trans.), *The Rig Veda*, Penguin Classics, 2005.

Fischer, Louis, *Gandhi: His Life and Message for the World*, Mentor Books, New York, 1964.

Flood, Gavin, *An Introduction to Hinduism*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Gandhi, M. K., *Non-Violent Resistance (Satyagraha)*, New York: Dover Publications, 2001.

Gethin, Rupert, *The Foundations of Buddhism*, New York: Oxford University Press, 1998.

Gordon White, David, "Śunaḥśepa Unbound," *Revue de L'histoire des Religions* 203:3 (1986), pp. 227-262.

Grinshpon, Yohanan, *Crisis and Knowledge – The Upanishadic Experience and Storytelling*, New Delhi: Oxford University Press, 2003.

Grinshpon, Yohanan, *Silence Unheard; Deathly Otherness in Pātañjala-Yoga*, New York: State University of New York Press, 2002.

Halbfass, Wilhelm, *India and Europe: An Essay in Philosophical Understanding*, Delhi: Motilal Banarsidass, 1990 (State University of New York Press, 1988).

Halbfass, Wilhelm, *Tradition and Reflection: Explorations in Indian Thought*, Delhi: State University of New York Press, 1991.

Harvey, Peter, *An Introduction to Buddhism; Teachings, History and Practices*, New York: Cambridge University Press, 2013.

Hawley, John Stratton, and Vasudha Narayanan (eds.), *The Life of Hinduism*, Berkley and Los Angeles: University of California Press, 2006.

Heesterman, Jan C., *The Broken World of Sacrifice*, Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Hopkins, T. J., *The Hindu Religious Tradition*, Duxbury Press, 1971.

Jamison, Stephanie W., and Michael Witzel, "Vedic Hinduism," in Arvind Sharma (ed.), *The Study of Hinduism*, Columbia: University of South Carolina Press, 2003, pp. 65-113.

Klostermaier, Klaus K., *A Survey of Hinduism*, New York: State University of New York Press, 2007.

Kuiper, F. B. J., "The Basic Concept of Vedic Religion," *History of Religions* 15:2 (1975), pp. 107–120.

Lorenzen, David N., *Who Invented Hinduism: Essays on Religion in History*, New Delhi: Yoda Press, 2006.

Maas, Phillip A., "A Concise Historiography of Classical Yoga Philosophy," in Eli Franco (ed.), *Periodization and Historiography of Indian Philosophy*, Vienna: Publications of the De Nobili Research Library vol. 37, Sammlung De Nobili, 2013, pp. 53-90.

Malinar, Angelika, *The Bhagavadgītā: Doctrines and Contexts*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Mallinson, James, and Mark Singleton, *Roots of Yoga*, London: Penguin Books, 2017.

Moody, Raymond A., *Life after Life*, New York: Mockingbird Books, 1975.

Nehru, Jawaharlal, *The Discovery of India*, London: Meridian Books, 1947.

Olivelle, Patrick (trans.), *Samnyāsa Upaniṣads*, New York: Oxford University Press, 1992.

Olivelle, Patrick (trans.), *Upaniṣads*, New Delhi: Oxford University Press, 1996.

Olivelle, Patrick (trans.), *The Early Upaniṣads*, New York: Oxford University Press, 1998.

Olivelle, Patrick, (trans.), *Life of the Buddha (Buddha-carita)*, Clay Sanskrit Library, New York University Press, 2008.

Pollock, Sheldon, "Mīmāṃsā and the Problem of History in Traditional India," *Journal of the American Oriental Society* 109:4 (1989), pp. 603-610.

Roebuck, Valerie J. (trans.), *The Upaniṣads*, London: Penguin Classics, 2003.

Rothermund, Dieter, and Hermann Kulke, *A History of India*, New York: Routledge, 1986.

Smith, Brian K., "Eaters, Food, and Social Hierarchy in Ancient India: A Dietary Guide to a Revolution of Values," *Journal of the American Academy of Religion* 58:2 (1990), pp. 177-205.

Staal, Frits, "Rgveda 10.71 on the Origin of Language," in Harold Coward and Krishna Sivaram (eds.), *Revelation in Indian Thought: A Festschrift in Honour of Professor T.R.V. Murti*, Emeryville, California: Dharma Publishing Company, 1977.

- Stoler-Miller, Barbara (trans.), *The Bhagavadgītā: Kṛṣṇa's Council in Time of War*, New York: Columbia University Press, 1986.
- Stoler-Miller, Barbara, (trans.), *Yoga: Discipline of Freedom*, University of California Press, 1996.
- Strong, John S., *The Buddha: A Beginner's Guide*, Oxford: Oneworld Publications, 2009.
- Thapar, Romila, *A History of India*, vol. 1., London: Penguin Books, 1996.
- Trautmann, Thomas R., *India: Brief History of a Civilization*, New York: Oxford University Press, 2016.
- Walsh, Judith E., *A Brief History of India*, New York: Facts on File, 2011.
- Witzel, Michael, "The Development of the Vedic Canon and Its Schools: The Social and Political Milieu," in *Inside the Texts, Beyond the Texts: New Approaches to the Study of the Vedas: Proceedings of the International Vedic Workshop*, Harvard University, June 1989, Cambridge, MA: Harvard University, Dept. of Sanskrit and Indian Studies, 1997, pp. 257–345.
- Zaehner, R. C. (trans.), *The Bhagavad Gita*, Oxford University Press, 1969.
- Zaehner, Robert C., *Hinduism*, New York: Oxford University Press, 1983 (first published 1962).